

УДК 347.2

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.15.06>

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ У ПРАВІ УКРАЇНИ

Рябчинська Анастасія Олегівна,
аспірантка кафедри цивільного
та трудового права
(Юридичний інститут Київського
національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна)

У статті досліджується еволюція інституту довірчої власності у цивільному праві України. Акцентується увага на відмінності існуючого в Україні у 90-х роках інституту довірчих товариств від англо-американського трасту, для якого притаманне набуття довірчим власником статусу юридичного власника за загальним правом.

Висвітлюється сучасний стан національного цивільного законодавства, що регулює довірчі правовідносини. Здійснюється аналіз понять «довірче управління майном», «довірча власність». З'ясовано, що право довірчої власності передбачає перехід від установника довірчої власності до довірчого власника речово-правового титулу на передане у довірчу власність майно, на відміну від інституту довірчого управління майном, який характеризується існуванням між установником довірчого управління та довірчим управителем виключно зобов'язальних правовідносин.

Підтримується теза вітчизняних науковців про те, що право довірчого управління майном є квазі-речовим правом, оскільки у правовідносинах з третіми особами довірчий управитель вважається носієм обтяженого метою договору довірчого управління правового титулу на довірене майно. З урахуванням викладеного обґрунтовується доцільність розмежування інституту довірчого управління чужим майном і права довірчої власності як двох різних за своєю природою правових інститутів.

Зазначається, що введене до національного права у 2003 році право довірчої власності існує за моделлю «цільової власності», яка не передбачає «розщеплення» права власності та є прийнятною для країн континентальної системи права. Доведено, що інститут довірчої власності у праві України існує не лише як одна із правових форм управління майном, а й як спосіб забезпечення виконання зобов'язання. Пропонується авторське визначення права довірчої власності як різновиду довірчих правовідносин, а також як способу забезпечення виконання зобов'язання (довірчої забезпечувальної власності).

Ключові слова: довірчі правовідносини, довірче товариство, довірча власність, довірче управління майном, довірча власність як спосіб забезпечення виконання зобов'язання.

EVOLUTION OF FIDUCIARY OWNERSHIP INSTITUTION IN UKRAINIAN LAW

Riabchynska Anastasia Olehivna,
Postgraduate Student of the Department
of Civil and Labour Law
(Law Institute of Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine)

The evolution of fiduciary ownership institution in the Ukrainian civil law is examined in the article. The article draws attention to differences between the institution of fiduciary companies in Ukraine in the 90s from the Anglo-American trust, which tends to acquisition by the trustee a legal owner status under common law. The article highlights the current state of the national civil legislation governing fiduciary relationships.

The analysis of the concepts "fiduciary property management", "fiduciary ownership" is carried out. It is revealed that the right of fiduciary ownership provides for the transition from the founder of fiduciary ownership to fiduciary the proprietary right to property transferred into fiduciary ownership, in contrast to fiduciary property management institution which is characterized by the existence of exclusively obligatory legal relationships between the founder of fiduciary property management and the fiduciary.

The viewpoint of national scientists about quasi-proprietary nature of fiduciary property management is being maintained, since fiduciary is a holder of limited to purpose of the fiduciary management contract legal title to fiduciary property within relationship with third parties. It is noted that the fiduciary ownership incorporated into national law in 2003 exists according to the model of fiducia, which does not provide for the "splitting" ownership and is acceptable to the continental law countries.

It has been proved that the fiduciary ownership institution in Ukrainian law exists not only as one of the legal forms of property management, but also as a way to ensure the fulfillment of an obligation. In the light of the foregoing the expediency of differentiating the fiduciary another's property management institution and the fiduciary ownership institution as two different legal institutions is substantiated. The author is offering definition of fiduciary ownership as a kind of fiduciary legal relationships and as a means of ensuring the fulfillment of the obligation (fiduciary ownership for security purposes).

Key words: fiduciary relationships, fiduciary company, fiduciary ownership, fiduciary property management, fiduciary ownership as a means of ensuring the fulfillment of the obligation

Постановка проблеми. Виникнення довірчих правовідносин в Україні на початку 90-х років зумовлено розвитком ринкової економіки та потребою вдосконалення національного законодавства у сфері управління майном. Введений у 1993 році у право України інститут довірчих товариств за своєю правовою природою відрізнявся від англо-американського трасту, оскільки передбачав здійснення такими товариствами лише представницьких функцій під час управління довіреним майном на користь довірительів без переходу права власності на нього.

Як інструмент довірчого управління довірчі товариства виявилися нездатними забезпечити інтереси довірительів з огляду на відсутність ефективного державного контролю за здійсненням довірчих операцій з управління майном громадян і недосконалість нормативно-правового законодавства, яким була врегульована діяльність таких товариств. Упровадження до Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України)

речово-правового інституту довірчої власності у 2003 році було викликано необхідністю захисту майнових інтересів довірительів (інвесторів) насамперед у сфері житлового будівництва. Проте положення згаданого нормативно-правового акту свідчать про те, що в межах інституту управління майном право довірчої власності та довірче управління майном існують як дві різні за своєю природою правові форми правовідносин довірчого управління майном.

З метою зменшення ризиків кредиторів під час виконання кредитних зобов'язань і стимулювання інвестиційної діяльності до ЦК України наприкінці 2019 року введено інститут довірчої забезпечувальної власності. Таким чином, право довірчої власності нині не обмежується лише сферою управління майном, а й становить інструмент забезпечення виконання договірних зобов'язань, що передбачає перехід речово-правового титулу від боржника до довірчого власника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти інституту довірчої власності у праві України вивчали науковці Г.В. Буяджи, В.В. Луць, Р.А. Майданик та інші.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є інститут довірчої власності у праві України.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження процесу становлення та розвитку правового інституту довірчої власності у праві України.

Виклад основного матеріалу. Під довірчими правовідносинами здебільшого розуміються правовідносини, які виникають під час передачі майна довірительом (власником майна) у власність або в управління довірчому власнику / управителю з метою управління цим майном в інтересах вказаної власником особи (бенефіціарія або вигодонабувача) або для досягнення певної мети і ґрунтуються на особливій довірі власника майна (довірителя) до довірчого власника / управителя. [1, с. 15]

Історія розвитку довірчих правовідносин у праві України бере початок з прийняття Кабінетом Міністрів України у 1993 році Декрету «Про довірчі товариства» (втратив чинність). Під довірчим товариством розумілося товариство з додатковою відповідальністю, яке здійснювало представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірительами майна щодо реалізації їх прав власників (ч. 2 ст. 1). Тобто передбачалася передача довірчим товариствам повноважень власника належного довірительам майна.

Довірчі товариства могли здійснювати збереження майна та надання представницьких послуг для обслуговування майна довірительів (для фізичних осіб), а також розпорядження майном, агентські послуги, введення рахунків для власників їх цінних паперів та управління голосуючими акціями (для юридичних осіб) [2].

Особливості діяльності довірчих товариств в Україні на той період А.І. Щетинін вбачав у недосконалості законодавчої бази, яка б регулювала здійснення трастових операцій, та відсутності у більшості населення майна, що могло б слугувати основою для подальшого розвитку широкого спектру довірчих операцій [3, с. 323–324].

У червні 1995 року Кабінет Міністрів України у Постанові «Про недоліки в роботі довірчих товариств» № 455 від 26 червня 1995 року зазначив про грубі порушення законодавства, факти шахрайства з боку довірчих товариств. [4] У свою чергу Верховна Рада України визнала становище, яке склалося у сфері діяльності трастових компаній щодо захисту інтересів довірительів під час здійснення довірчими товариствами операцій з їхніми коштами, недопустимим [5].

Виникненню широкомасштабного фінансового шахрайства та активізації негативної діяльності псевдовірчих товариств, трастів у частині залучення майна громадян сприяли законодавча невизначеність, відсутність чіткої системи контролю у сфері діяльності фінансових посередників, непроведення юридичної експертизи проекту

Декрету, а також неприйняття своєчасних оперативних запобіжних заходів з боку владних структур. Таким чином, законодавчий орган України засвідчив неспроможність Декрету вирішити проблеми створення та нормального функціонування первинного ринку приватизаційних цінних паперів і знизити ризики покупців (довірителів) у процесі розміщення вкладів в об'єкти приватизації [6, п. 2].

Як у науковому середовищі, так і на рівні законодавства інститут довірчих товариств ототожнювався з трастом. Однак з такою позицією важко погодитися з огляду на те, що траст, або довірча власність – це довірчі правовідносини, які виникають між власником майна та довірчим власником (трасті) внаслідок передачі майна останньому у власність для досягнення певної мети та/або для управління ним в інтересах наперед визначених осіб (вигодонабувачів, бенефіціаріїв) на засадах добросовісності, розумності, чесності та розсудливості. При цьому для трасту є характерним «розщеплення» права власності на майно між довірчим власником (власник за загальним правом) і вигодонабувачем (є власником згідно з правом справедливості) [1, с. 17].

Аналіз викладеного дозволяє виокремити відмінності згаданих інститутів: по-перше, траст як правовий інститут речового права англо-американської системи права передбачає набуття довірчим власником статусу юридичного власника переданого у довірчу власність майна відповідно до положень загального права, на відміну від інституту довірчих товариств, який передбачав існування виключно зобов'язальних правовідносин між довірцем і довірчим товариством як його представником під час здійснення управління довіреним майном і не призводив до переходу права власності на передані в управління активи; по-друге, діяльність довірчих товариств щодо реалізації прав власників майна обмежувалася суто представницькими функціями, водночас сфера застосування інституту трасту є набагато ширшою; по-третє, згідно із Декретом довірчим товариством міг виступати лише суб'єкт підприємницької діяльності, зокрема товариство з додатковою відповідальністю, водночас довірчим власником у межах трасту може виступати як фізична, так і юридична особа; по-четверте, довірча власність характеризується наявністю третьої особи, наділеної «справедливим інтересом» у праві власності на довірене майно – бенефіціаром, у той час як дії довірчих товариств спрямовувалися виключно на реалізацію інтересів довірителів. Отже, інститут довірчих товариств за своєю правовою природою значно відрізнявся від права довірчої власності (трасту), з яким його неодноразово намагалися ототожнити.¹

Наступним етапом розвитку довірчих правовідносин в Україні стало введення до національного законодавства у сфері житлового будівництва інституту довірчого управління майном. У Законі України «Про проведення експерименту в житловому будівництві на базі холдингової компанії «Київміськбуд» № 1674-III від 20 квітня 2000 року довірче управління коштами визначалося як юридичні й фактичні дії уповноваженого банку щодо розпорядження активами фонду банківського управління від свого імені, проте в інтересах учасників фонду банківського управління, що передбачає об'єднання уповноваженим банком коштів учасників фонду банківського управління в єдиний майновий комплекс.

Довірче управління коштами виникає на підставі договору довірчого управління, за яким учасник фонду банківського управління передає уповноваженому банку кошти у довірче управління, а уповноважений банк об'єднує кошти учасників фонду

¹ У контексті викладеного необхідно звернути увагу на те, що введений у 2003 році до ЦК України інститут довірчої власності є відмінним від трасту (довірчої власності за англо-американським правом) правовим інститутом, який не передбачає «розщеплення» права власності й існує у прийнятній для країн континентальної системи права моделі «цільової власності» (fiducia, fiduciary ownership).

банківського управління у єдиний майновий комплекс і здійснює управління цими коштами в інтересах учасників фонду банківського управління та за його рахунок [7].

Таким чином, здійснюючи управління активами учасників фонду банківського управління (довірителів, установників) в інтересах останніх, уповноважений банк (довірчий управитель) не набуває право власності на такі активи, а лише реалізує повноваження власника. Йдеться про зобов'язальні правовідносини між установниками фонду банківського управління та довірчим управителем щодо розпорядження останнім фінансовими активами установників з метою управління коштами в їхніх інтересах на підставі договору довірчого управління.

Такі правовідносини за своєю правовою природою не відповідають праву довірчої власності, яке є речовим і передбачає перехід права власності від установника управління до довірчого власника. Йдеться про здійснення довірчим управителем (уповноваженим банком) довірчого управління чужим майном (активами фонду банківського управління) в інтересах установника управління (учасників фонду).

Інститут довірчої власності запроваджено до цивільного права України на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 980-IV від 19 червня 2003 року. Згідно з ч. 2 ст. 316 ЦК України (у редакції від 1 січня 2004 року) право довірчої власності є особливим видом права власності, яке виникає внаслідок закону або договору управління майном. Норми ст. 1029 ЦК України доповнено положенням про те, що договір управління майном може засвідчувати виникнення в управителя права довірчої власності на отримане в управління майно. При цьому законом чи договором управління майном можуть бути передбачені обмеження права довірчої власності управителя [8].

На думку З.Е. Беневоленської, закладена у цивільному праві України модель, за якою право довірчої власності існує поруч із правом власності, є речовим правом, однак виникає на підставі договору управління майном, є новаторською для континентального права [9, с. 138]. Р.А. Майданик і Г.В. Онищенко слушно зауважують, що можливість виникнення на підставі договору управління майном як відносин довірчого управління, так і довірчої власності є особливістю виникнення довірчих правовідносин в Україні [10, с. 160; 1, с. 26].

Незважаючи на відсутність визначення законодавцем права довірчої власності в ЦК України, у першій редакції Закону України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» № 979-IV від 19 червня 2003 року (втратив чинність) (далі – Закон № 979-IV) довірчу власність було визначено як особливу форму договірних майнових відносин, яка регулює розпорядження платежами за іпотечними активами, переданими установником у володіння, користування і розпорядження управителю (ч. 1 ст. 26) [11]. Таким чином, у 2003 році склалася ситуація, коли в ЦК України право довірчої власності було визнано особливим видом права власності (тобто визнано речовим правом), водночас у законодавстві в сфері іпотечного кредитування довірчу власність кваліфіковано як особливий вид договірних відносин (як зобов'язальне право).

На підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів» № 3201-IV від 15 грудня 2005 року зазначену норму виключено. Цим же Законом до ст. 1033 ЦК України внесено положення про те, що «договір про управління майном не тягне за собою переходу права власності до управителя на майно, передане в управління» (ЦК України у редакції від 14 січня 2006 року) та доповнено ч. 2 ст. 4 Закону України «Про власність» № 697-XII від 7 лютого 1991 року (втратив чинність від 27 квітня 2007 року на підставі Закону України № 997-V) нормою, яка передбачала право власника передавати майно у довірчу власність іншим особам.

У Законі України № 979-IV довірча власність визначалася як вид довірчих правовідносин з управління іпотечним майном, що виникає між установником управління та управителем на підставі договору, який засвідчував право довірчої власності управителя на такі іпотечні активи та встановлював обмеження цього права власності (ч. 4 ст. 26). Обмеження права довірчої власності зумовлювали зобов'язання управителя щодо розпорядження платежами в інтересах власників сертифікатів (ч. 4 ст. 27). Управління іпотечними активами здійснювалося з метою отримання доходу власниками сертифікатів відповідно до умов інформації про їх випуск (ст. 28) [11].

Можливість виникнення права довірчої власності у сфері житлового будівництва передбачено Законом України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» № 978-IV від 19 червня 2003 року. Підставою виникнення довірчої власності згідно із зазначеним нормативним актом є договір управління майном, за яким установник управління передає управителю у довірчу власність з метою досягнення визначених ним цілей і встановлює обмеження щодо окремих дій управителя з управління майном. Об'єкт управління майном перебуває у довірчій власності управителя, який є довірчим власником отриманого ним в управління майна та здійснює управління ним згідно із Правилами фонду та умовами договору управління майном (ст. 6). Право довірчої власності управителя обмежується використанням отриманого в управління майна лише за визначеним у договорі цільовим призначенням (ст. 7) [12].

У грудні 2006 року інститут довірчої власності введено у законодавство в сфері управління цінними паперами. Згідно із п. 5 Розділу XI Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Правил (умов) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами» № 1449 від 12 грудня 2006 року договір про управління цінними паперами може передбачити виникнення у торговця цінними паперами права довірчої власності на передані йому в управління цінні папери, а також виникнення права довірчої власності на грошові кошти, цінні папери, інші фінансові інструменти, отримані торговцем цінними паперами від управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами.

Управитель, якщо це визначено договором про управління майном, є довірчим власником цього майна, яким він володіє, користується і розпоряджається відповідно до закону та договору управління майном. Договір про управління майном не тягне за собою переходу права власності до управителя на цінні папери, інші фінансові інструменти та грошові кошти, передані в управління [13]. Варто зазначити, що положення законодавця, яке засвідчує відсутність переходу права власності до торговця цінними паперами (управителя, довірчого власника) у межах довірчої власності суперечить правовій природі довірчої власності як особливого виду права власності згідно з ч. 2 ст. 316 ЦК України.

У цивільному праві України довірчі правовідносини можуть виникати як у формі довірчого управління чужим майном, яке передбачає існування між установником (довірителем) та довірчим управителем виключно зобов'язальних правовідносин, так і у формі довірчої власності, що зумовлює набуття довірчим власником обмеженого метою договору речово-правового титулу у вигляді «цільового» права власності на передане в управління майно.

Наведене дозволяє погодитися із науковою позицією Г.В. Онищенко щодо доцільності внесення змін до ч. 2 ст. 1029 ЦК України таким чином, щоб передбачити припинення права власності установника управління під час передачі майна управителю у довірчу власність. Учена наголошує, що така «чітка вказівка у законодавстві на пере-

хід права власності від довірителя до довірчого власника необхідна для запобігання трактуванню інституту довірчої власності в Україні як аналога трасту, що передбачає «розщеплення» права власності між суб'єктами трасту та є абсолютно неприйнятним для вітчизняної системи права» [1, с. 21].

Отже, довірче управління майном виникає на підставі договору довірчого управління майном; передбачає існування зобов'язальних правовідносин між установником управління та довірчим управителем і свідчить про виникнення в останнього права управління довірчим майном (чужим майном); не зумовлює переходу права власності до довірчого управителя. Повноваження управителя щодо реалізації прав власника в інтересах установника чи вигодонабувача здійснюються з визначеною установником управління метою.

Науковці М.М. Брагінський, В.І. Вітрянський, В.В. Луць, Р.А. Майданик зазначають щодо існування в межах конструкції довірчого управління майном не лише зобов'язальних правовідносин (між установником управління та довірчим управителем), а й речових (між довірчим управителем і третіми особами, перед якими він виступає як власник майна) [14, с. 275; 15, с. 54; 10, с. 159].

Варто погодитися з науковою позицією щодо речово-правової природи правовідносин між довірчим управителем і невизначеним колом осіб, адже у таких правовідносинах довірчий управитель вважається носієм обтяженого метою договору довірчого управління титулу на довірене майно та має право на захист цього титулу за правилами захисту речового права на чуже майно згідно із положеннями глави 29 ЦК України. Йдеться про передачу довірчому управителю з визначеною установником метою повноважень власника, які у відносинах із третіми особами надають йому абсолютне право.

З огляду на те, що регулювання зазначених відносин здійснюється згідно із положеннями речового права на чуже майно, право довірчого управління майном можна назвати квазі-речовим, тобто непоіменованим («прихованим») речовим правом, що кваліфікується як особливий вид суб'єктивних прав на майно, на які поширюється правовий режим речових прав за винятками, що випливають із закону чи сутності такого права [16, с. 792]. Таким чином, довірче управління чужим майном слід розглядати як квазі-речове право довірчого управління майном, яке передбачає наділення довірчого управителя правовим титулом на чуже майно та зумовлює здійснення останнім управління переданим майном у чужому інтересі.

На відміну від довірчого управління майном, виникнення в управителя (довірчого власника) права довірчої власності призводить до набуття ним речово-правового титулу на передане в управління майно: правовідносини як з установником довірчої власності, так і з третіми особами є абсолютними. Йдеться про обмежений речово-правовий титул у чужому інтересі, сутність якого полягає у наділенні довірчого власника обмеженими метою договору повноваженнями власника, що передбачає здійснення управління юридично власним майном, однак у чужому інтересі.

Викладене дозволяє визначити право довірчої власності як різновид довірчих правовідносин, які передбачають перехід права власності на довірене майно від установника довірчої власності до довірчого власника, який реалізує свої власницькі повноваження (речово-правовий титул) в інтересах установника та/або вигодонабувача відповідно до мети договору, що встановлює довірчу власність і визначені у ньому обмеження.

У грудні 2015 року Кабінетом Міністрів України з метою забезпечення істотного покращення умов ведення бізнесу було затверджено запропонований групою Світового банку «План дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного

регулювання» (далі – План), який передбачав введення до національного законодавства інституту «довірчої передачі права власності на майно кредиторю з метою забезпечення виконання вимоги такого кредитора» (право власності повертається боржникові після виконання зобов'язання перед кредитором) [17, п. 14].

Виконання зазначеного завдання згідно із Планом супроводжувалося прийняттям Верховною Радою України проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження права довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань» від 10 березня 2016 року № 4188 (далі – Проект Закону України № 4188). Його метою було зменшення ризиків, пов'язаних із кредитною діяльністю, шляхом надання можливості скористатися новим механізмом забезпечення виконання зобов'язання.

У зазначеному законопроекті законодавець визначав право довірчої власності як «різновид права власності на майно, за яким кредитор, який отримав майно у довірчу власність (довірчий власник), не має права користуватися та самостійно розпоряджатися таким майном, окрім як у випадку звернення стягнення на нього у порядку, встановленому законом» і запропонував передбачити довірчу власність серед видів забезпечення виконання зобов'язання у ч. 1 ст. 546 ЦК України [18].

У Пояснювальній записці до згаданого нормативного акту йшлося про те, що «кредитор виступає довірчим власником майна (на відміну від застави) та може реалізувати об'єкт забезпечення від свого імені у випадку невиконання боржником своїх зобов'язань» [19]. Право довірчої забезпечувальної власності згадувалося також у Проекті Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» від 6 червня 2017 року № 6540, що містив аналогічне визначення права довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання.

Інститут довірчої власності введено до Глави 49 ЦК України «Забезпечення виконання зобов'язання» та визнано способом забезпечення виконання зобов'язання на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» № 132-IX від 20 вересня 2019 року. Необхідність впровадження інституту довірчої забезпечувальної власності у право України законодавець пояснив незадовільним станом бізнес-кредитування з огляду на високі ризики неповернення боржниками отриманих кредитів і нездатність існуючих способів забезпечення виконання зобов'язання ефективно захистити права кредиторів (йдеться про неможливість кредитування національних підприємств через високі кредитні ставки, які встановлюються банками з метою захисту власних інтересів).

При цьому недоцільність реформування «традиційних» механізмів забезпечення зобов'язання він пов'язав з порушенням балансу інтересів кредиторів і позичальників за вже укладеними договорами застави (іпотеки): «встановлення будь-яких додаткових прав кредиторів призведе до порушення законних інтересів боржників, оскільки під час укладення договорів їхні очікування та договірні позиції були сформовані на підставі іншого законодавства. Те саме стосується і встановлення додаткових прав боржників у кредитних відносинах» [20].

У зв'язку із введенням до ЦК України інституту довірчої забезпечувальної власності до ч. 2 ст. 316 ЦК України на підставі Закону України № 132-IX від 20 вересня 2019 року внесено зміни, відповідно до яких довірча власність виникає на підставі закону або договору.

Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язання у ст. 597-1 ЦК України визначено як різновид права власності на майно, за яким кре-

дитор, який отримав майно у довірчу власність (довірчий власник), не має права самостійно відчужувати таке майно, крім як для звернення стягнення на нього, а також викупу його для суспільних потреб у порядку, встановленому законом.

Договір про встановлення довірчої власності передбачає передачу майна однією стороною (довірчим засновником) другій стороні (довірчому власнику) на праві довірчої власності для забезпечення зобов'язання боржника за кредитним зобов'язанням і припинення права власності особи, яка передала своє майно у довірчу власність (ч. 1 ст. 597-1 ЦК України) [21].

Аналіз змісту положень ст.ст. 597-1–597-13 ЦК України дає можливість охарактеризувати довірчу забезпечувальну власність як речове право (різновид права власності), яке встановлюється з метою забезпечення виконання зобов'язання боржника на користь кредитора (тобто є «цільовим»); передбачає припинення права власності довірчого засновника та перехід такого права до довірчого власника; речово-правовий титул довірчого власника обмежений метою договору про встановлення довірчої власності та зобов'язує його повернути об'єкт довірчої власності у випадку належного виконання зобов'язання боржником; передане у довірчу власність майно становить окремий майновий фонд і є відокремленим від особистого майна довірчого засновника та довірчого власника, а тому не підпадає під дію мораторію на задоволення вимог кредиторів у межах процедури банкрутства.

З урахуванням викладеного, під довірчою забезпечувальною власністю слід розуміти довірчі правовідносини, у межах яких з метою забезпечення виконання зобов'язання боржника здійснюється перехід права власності (речово-правового титулу) на майно від довірчого засновника (боржника) до довірчого власника (кредитора) та передбачається повернення останнім речово-правового титулу на довірене майно боржнику після належного виконання ним зобов'язання.

Висновки. Отже, введений у 1993 році у право України інститут довірчих товариств, який ототожнювали з довірчою власністю (трастом), не відповідав правовій природі англо-американського трасту, оскільки передбачав здійснення ними представницьких функцій в інтересах довірительів. Запроваджений у 2002 році у сфері житлового будівництва інститут довірчого управління чужим майном передбачає існування виключно зобов'язальних правовідносин між установниками управління (довірцями) та довірчим управителем, що також суперечить юридичній природі довірчої власності як речового права.

Довірча власність як особливий вид права власності існує у цивільному праві України з 2003 року та регулюється ЦК України, законодавством у сфері управління цінними паперами, управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю. З 2019 року у ЦК України довірча власність регламентована не лише Главою 70 «Управління майном», а й Главою 49 «Забезпечення виконання зобов'язання», що засвідчує можливість передачі майна на праві довірчої власності не лише в управління, а й у забезпечення виконання кредитного зобов'язання – право довірчої власності на отримане в управління майно виникає на підставі договору управління майном, водночас підставою виникнення довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання є договір про встановлення довірчої власності.

Встановлене національним законодавством право довірчої власності є речовим, адже передбачає перехід речово-правового титулу на майно від установника довірчої власності / довірчого засновника та набуття довірчим власником «цільового» права власності, що підлягає поверненню після досягнення мети договору.

Список використаних джерел:

1. Онищенко Г.В. Довірчі правовідносини з іноземним елементом : монографія. Київ, 2012. 268 с.
2. Про довірчі товариства : Декрет Кабінету Міністрів України від 17 березня 1993 року № 23-93 / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 19. ст. 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-93#Text>.
3. Щетинін А.І. Гроші та кредит : підручник / изд. 4-те, перероб та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 440 с. URL: https://pidruchniki.com/14860110/finansii/dovirchi_tovaristva_forma_nebankivskih_kreditnih_institutiv.
4. Про недоліки в роботі довірчих товариств : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 1995 року № 455 // Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/455-95-%D0%BF#Text>.
5. Про заходи щодо впорядкування діяльності трастових компаній : Постанова Президії Верховної Ради України від 26 червня 1995 року № 403/95-ПВ / Президія Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/403/95-%D0%BF%D0%B2#Text>.
6. Про звіт Тимчасової депутатської слідчої комісії по перевірці фактів фальсифікації окремих положень Декрету Кабінету Міністрів України «Про довірчі товариства» та контролю за виконанням пункту 3 Постанови Верховної Ради України від 6 липня 1995 року «Про проект Закону України про внесення змін і доповнень до Декрету Кабінету Міністрів України «Про довірчі товариства» : Постанова Верховної Ради України від 31 жовтня 1996 року № 452/96-ВР / *Верховна Рада України. Голос України*. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Про проведення експерименту в житловому будівництві на базі холдингової компанії «Київміськбуд» : Закон України від 20 квітня 2000 року № 1674-III / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 30. ст. 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1674-14#Text>.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20040101> (у редакції від 1 січня 2004 року).
9. Беневоленская З.Э. Доверительное управление имуществом в сфере предпринимательства : монография. М. : Проспект, 2017. 421 с.
10. Майданик Р.А. Розвиток приватного права України : монографія. Київ, 2016. 226 с.
11. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати : Закон України від 19 червня 2003 року № 979-IV (втратив чинність) / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 1. ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-15#Text>.
12. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України від 19 червня 2003 року № 978-IV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 52. ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text>.
13. Про затвердження Правил (умов) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами : рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12 грудня 2006 року № 1449 / Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. *Офіційний вісник України*. 2007. № 6. с. 139. ст. 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-07#Text>.
14. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: общие положения / 3-е изд., стереотип. Книга первая. М. : Статут, 2001. 848 с.

15. Луць В.В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. *Юридичний вісник*. 2009. Вип. 2(11). С. 52–55.
16. Майданик Р.А. Речове право : підручник. Київ, 2019. 1102 с.
17. Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1406-р / Кабінет Міністрів України. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2015-%D1%80#Text> (втратив чинність).
18. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження права довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань від 10 березня 2016 року № 4188. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=58359.
19. Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження права довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань від 10 березня 2016 року № 4188. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58359.
20. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» від 29 серпня 2019 року № 1059. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66289.
21. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n6360>.